

De Pompejische voorspelling

Philipp Vandenberg

Karakter Uitgevers B.V.

1

Het was nog vroeg in het jaar toen Neptunus op een ochtend besloot om de straffe, lauwe westenwind Favonius landinwaarts te sturen. De zonnegod Sol, die in het Circus Maximus de vierspannen het juiste spoor wees, begaf zich immers al in het sterrenbeeld Waterman, zoals altijd rond de iden van Februarius. Favonius moest dan Aquilo en Como tot zwijgen brengen. Wervelend blies hij deze in sneeuw en hagel gehulde winden oostwaarts, terug naar Azië, of naar het onherbergzame noorden van Germania. Kort voor de kalenden van Martius maakte Favonius plaats voor Chelidonias, de zwaluwenwind. In dat jaargetijde gierden deze vogels langs de gevels van de tempels als pijlen van Aziatische horden.

Een stralende hemel kleurde de hellingen van de Vesuvius melkachtig blauw. De schaduwen van de huizenrijen werden korter en de quaderstenen van straten en pleinen namen de warmte van de lentezon op. Aarzelend kwamen de Pompejanen uit hun huizen. De mannen liepen snel naar het forum om nieuwtjes uit te wisselen. De vrouwen begaven zich naar het aangrenzende *macellum** om de prijzen van vlees, vis en zwarte bonen te vergelijken.

Gezegend Pompeji, fluweelzachte kweeboom in de tuin van Venus. De rijkste van alle Campanische steden en het lievelingskind van de Romeinse moeder. Een lieflijk oord, vertroeteld als Amphitrite op

de dolfijn, hoewel Poseidon, die geile rover, geen god van de Romeinen was maar een Griek. De spreekwoordelijke trots van de Pompejanen deinsde echter niet terug voor het verleden. Integendeel, de kinderen van Pompeji spraken zowel Latijn als Grieks en konden Homerus uit het hoofd opzeggen omdat ze die talen op school leerden en omdat, zoals de ouden van dagen hun koters toevertrouwden, de onverschrokken voorouders van Pompeji aan de voet van de berg de Delische Apollo hadden vereerd, de god van het licht en de profetie, in een tijd dat het Romeinse volkje nog in het duister tastte – de cultuurloze plebs! Ook de Samnitische bezetters, aan wie de Pompejanen daarna trouw zwoeren, daartoe verplicht waren, konden dat gevoel van eigenwaarde niet breken. En Sulla, met de bijnaam ‘De gelukkige’, zoals hij zelf voortdurend benadrukte, deed er goed aan om de koehandel met zijn veteranen te tolereren. Ze hadden het geschonken Pompejaanse land nooit betreden en het onverwijld terug verkocht aan de oorspronkelijke bezitters, Mercurius zij dank. Nooit was er geldgebrek in Pompeji, waardoor de bewoners genoeg hadden aan zichzelf en aan elkaar; ze gunden het Romeinse volk hun gratis graan en de willekeur van hun caesars.

‘In Rome gaat het gerucht dat de Goddelijke een fluitspeler heeft omgekocht zodat hij beweert dat hij een verhouding heeft met de keizerin,’ zei Vesonius Primus terwijl hij met zijn kameraad de Fortunastraat in liep.

‘Dat is altijd nog beter dan dat hij haar vermoordt, zoals hij met zijn moeder heeft gedaan!’ Terentius Proculus was een vriend van Vesonius. Ze hadden les gehad van dezelfde Griekse schoolmeester. Sindsdien waren ze onafscheidelijk. ‘Wie zegt dat?’ voegde hij eraan toe.

‘Nigidius.’

Terentius snoof minachtend. Hij vond Nigidius een typische Romein, arrogant en gevoelloos. Hij haatte hem. Niet dat hij ooit last van hem had gehad, maar hij huiverde van diens stiekeme manier van doen, zoals hij in zijn draagstoel om zich heen loerde, en die starre grijns om zijn mondhoeken. Dat Nigidius in Pompeji een grote bakkerij met drie molens had, hielp niet, aangezien Terentius

eveneens als bakker door het leven ging, hoewel zijn bedrijf bescheiden van omvang was.

‘Hij heeft de beste contacten,’ zei Vesonius. ‘Wie wist er als eerste van Poppaea’s verhouding met de Goddelijke? Nigidius! Wie ba-zuinde er rond dat de caesar zich van Octavia zou laten scheiden? Nigidius!’ Vesonius Primus, die als verffabrikant elke dag een toga met een andere kleur droeg, probeerde het pijnlijke stilzwijgen van zijn vriend te doorbreken door hem een por te geven en met een hoofdknikje naar de andere kant van de straat te wijzen. ‘Ululitre-mulus! Met zo’n naam moet je wel toneelspeler worden. Een toneel-speler!’ Vesonius was verontwaardigd.

Bij de tempel van Fortuna Augusta, een smaakvol marmeren bouwwerk met vier hoge Korinthische zuilen – voor de ingangstreden brandde het eeuwige vuur ter ere van de *pater patriae* – liep het tweetal zuidwaarts naar de Forumstraat, waar het een drukte van belang was. De twee slaven die de notabelen zwijgend waren voorgegaan, maakten zich nu kenbaar.

‘Maak plaats voor mijnheer Vesonius Primus!’

‘Aan de kant want mijnheer Terentius Proculus, de bakker, komt eraan!’ Ze riepen dat voortdurend. Degenen die daar geen boodschap aan hadden, kregen een por. Ze werden gewoon opzij geduwd.

‘Trouwens, de Goddelijke zou in zijn scheidingsbrief Octavia van onvruchtbaarheid hebben beschuldigd...’ fluisterde Vesonius achter zijn hand tegen zijn schoolvriend.

Terentius haalde zijn schouders op. ‘Na een huwelijk van negen jaar? Geen wonder! *Ex nihilo nihil!*’

Vesonius schudde zijn hoofd. ‘Volgens Nigidius ligt het niet aan Octavia.’

‘Nigidius, Nigidius, Nigidius!’ flapte Terentius eruit. ‘Was hij er soms bij? Nigidius is een omhooggevallen blaaskaak!’

Verontwaardigd stak Vesonius de handen in de mouwen van zijn lichtgele toga en mompelde iets over een gerucht. Hij had het ook alleen maar van horen zeggen; in de Stabiaanse thermen werd er vaak over gesproken. Maar als hem dat niet interesseerde, zou hij gewoon zijn mond houden en genieten van de zon die op zijn glim-

mende schedel scheen. En hij maar denken dat ze vrienden waren.

‘Je hoeft je niet meteen beledigd te voelen!’ Terentius probeerde zijn vriend op te vrolijken, maar werd bijna overhoopgelopen door een koppige ezel die als door furiën achtervolgd op hen af stormde. De mensenmassa week schreeuwend uiteen. Ook Terentius kon maar net opzij springen.

Vesonius lachte. ‘Dat is er zeker eentje uit de kudde van Poppaea!’

‘Volgens mij niet!’ zei Terentius. ‘Ze grazen op het landgoed voor de stadspoorten. Ik heb gehoord dat het er meer dan vijfhonderd zijn.’

‘Is het dan waar wat ze zeggen? Baadt ze elke dag in ezelinnenmelk?’

‘Waar zouden al die ezels anders voor dienen?’

Ze staken de Augustalenstraat over, passeerden de Jupitertertempel en arriveerden bij het forum.

‘Ik kan me haar moeder nog goed herinneren. Ze woonde met haar man Quintus bij het odeon en de gladiatorenkazerne. Een mooi huis!’

‘En een mooie vrouw!’ voegde Vesonius eraan toe.

‘De familie heeft nog altijd vier huizen in de stad. Toch wonen ze hier al heel lang niet meer. De jonge Poppaea heb ik nog nooit gezien.’

‘Ze schijnt zo mooi als Venus te zijn. Ze heeft inmiddels heel wat mannen het hoofd op hol gebracht. Zelfs mannen die tot dan toe alleen oog hadden voor blozende knapen.’

‘Bedoel je Otho?’

‘Ach, Otho is een domkop. Ik snap niet wat Poppaea Sabina in die ijdelruit ziet! Hij staat op goede voet met de keizer, maar dat is dan ook het enige wat je van hem kunt zeggen.’

‘Precies. Dat bedoel ik!’ zei Terentius. ‘Poppaea heeft het altijd al met de caesar willen doen!’

‘En hij met haar!’

‘En hij met haar, ja,’ herhaalde Terentius. ‘Waarom denk je dat hij Otho als stadhouder naar Lusitania heeft gestuurd? Naar Lusitania nog wel, achter de Zuilen van Hercules!’

Ze lachten en rolden met hun ogen. Uit het macellum nam de wind een penetrante visgeur mee, vermengd met de walgelijke stank van warm orgaanvlees. Het geschreeuw van wel honderd handelaars klonk almaal luider. Elke ochtend waren de kooplui hier te vinden, en naarmate het middaguur naderde, werden ze steeds luidruchtiger. Verse waar die niet op dezelfde dag werd verkocht, moest vernietigd worden. De marktcontroleurs hielden daar toezicht op.

Het macellum was meer dan een eenvoudige markthal. Handelaars uit het hele land prezen er hun waar aan, en het gebouw nam een straatkant in beslag. Onder het lichte balkwerk verhief zich een rotonde met twaalf zuilen, die elk voorzien waren van een bol. In de rotonde was een marmeren bekken geplaatst, waarin de grootste en lekkerste vissen zwommen die de Middellandse Zee voortbracht. De handelaars zelf bevonden zich rondom in ommuurde kramen bij de wanden van het complex. Eén hoekje was bestemd voor kleinvee: gevogelte, schapen en geiten. Een onbeschrijflijk kabaal!

Aphrodisius, een vrijgelatene van de steenrijke bankier Lucius Caecilius Serenus, was een slanke, pezige kerel met de brede schedel van iemand die uit verre oorden afkomstig was. Hij liep de handelaars af, liet de munten in de bronzen schaal klinken en riep waarschuwend: '*Mercatus, mercatus!*' Iedereen moest de kraamhuur afdragen. En voor iedereen had hij wel een woordje en een grap. Ook voor de vleeshouwer die het geld mismoedig in de schaal wierp en met een stapel afvalvlees was blijven zitten.

'Misschien wil Scaurus die rommel wel van je kopen,' zei Aphrodisius lachend. 'Het begint al te stinken!' Scaurus was een *duumvir* geweest onder keizer Claudius. De stank van rottend orgaanvlees en stinkende vis had hem rijk gemaakt. Zijn *garum pompejanum*, een zoute, pittige vleessaus, werd over de hele wereld geëxporteerd. Dat leverde de stad veel belastinggeld op, maar ook de reputatie dat Pompeji een genotzuchtig oord zou zijn. Bij de Zoutpoort, waar de muilddrijvers het aan de kust gewonnen zout afleverden en de niet bepaald voorname wijkbewoners *Salienses* werden genoemd, produceerde Scaurus in de openlucht zijn kruidige saus. In grote cisternen lagen de gezouten vlees- en visresten te rotten, voornamelijk

makreel, tonijn en orgaanvles van slachtvee. Nadat het goedje wekenlang ‘gerijpt’ was, en ingedikt boven een vuur, bereidde Scaurus met toevoeging van zure melk zijn populaire saus. Hoe hij dat precies deed, bleef echter zijn geheim.

De schapen van kleinveehandelaar Statius blaatten luid. Sommigen renden tegen de omheining op, die prompt dreigde te bezwijken. ‘Ik denk dat ze bang zijn voor je dolk,’ riep Aphrodisius hem toe. De kleinveehandelaar had de gewoonte om de dieren voor de ogen van de klant dood te steken. Hij wierp Aphrodisius de kraamuur toe, maar kon geen antwoord geven omdat een bontgeklepte haan zich had weten los te maken en er met een oorverdovend gekrijs vandoor ging. Een donkere slaaf uit Azië strekte zijn armen en probeerde de wild fladderende haan tegen te houden. De doodsbanige vogel vloog krabbend in zijn gezicht, waardoor de slaaf even later onder het bloed zat en het voor gezien hield. Door het incident raakten ook de andere dieren in het macellum in paniek. De blatende schapen, loeiende kalveren, krijsende kippen en sissende ganzen maakten een hels kabaal. Veel matrones die met hun slaven inkopen deden, haastten zich bang naar buiten.

‘Bij Bacchus!’ riep Aphrodisius. ‘Alsof ze achtervolgd worden door de maenaden!’

Voor de ingang van de markthal, met rechts het wisselkantoor en links een herberg, vergaapte een joelende groep mensen zich aan een vrouw met een aantrekkelijk, weelderig figuur. Ze stond op een omgekeerde mand, met de vuisten op de heupen. Driftig veegde ze zo nu en dan haar warrige zwarte lokken uit haar gezicht terwijl ze luidkeels de goede eigenschappen prees van Vibius Severus, die dankzij zijn eerlijke karakter voorbestemd was om *aediel* te worden.

Ascula heette deze mooie vrouw, echtgenote van herbergier Lucius Vetutius Placidus. Alle mannen van Pompeji kenden haar. In het morsige Pompejaanse dialect, waar vooral de Romeinen de draak mee staken, omdat in dat taaltje vrijwel alle klinkers werden ingeslikt, werd ze ‘Ascla’ genoemd. Het klonk alsof je je tong liet klakken, als in luide bewondering voor een vrouw voor wie menig man

een wijngaard aan Vesuvius zou offeren als ze zijn wens slechts één keer in vervulling zou laten gaan. *Sed varium et mutabile semper femina*: Ascula, die tussen de muf riekende wijnvaten en vette pannen in de kroeg van Placidus elke dag opnieuw in haar onschuld de mannen geil maakte. Zoals ze in haar nauwsluitende kleding en met haar volle borsten – ze deed aan de godin Diana denken – tussen de ruw houten tafels door laveerde, leek ze het toonbeeld van de deugd. In elk geval had nog niemand vernomen dat ze ooit aanstootgevend was geweest. Zelfs de geruchten bleven uit.

Misschien had dat te maken met het feit dat Ascula net zozeer begeerd werd als gevreesd, en dat haar schoonheid en schrandereid een geraffineerde combinatie vormden, zoals dat ooit van Agrippina werd gezegd, de moeder van de Goddelijke, en dat de rijke en conservatieve Pompejanen doorgaans Jupiter aanriepen en twee duiven offerden zodra een vrouw een politieke mening uitte. *O tempora, o mores!* Maar de mooie Ascula had hier geen boodschap aan, en een kandidaat die haar steun had kon er zeker van zijn dat hij gekozen werd.

‘Ik pleit voor Vibius Severus omdat hij een plechtige belofte heeft gedaan,’ riep Ascula vanaf de omgekeerde tenen mand, haar podium. ‘Als hij gekozen wordt, zal hij er voor iedereen zijn. Zijn belofte houdt in dat hij bij het toezicht op de tempels, straten en markten niemand zal voortrekken, ook niet de heren die het meeste smeergeld geven. Hun die hem iets willen toesteken, zal hij de handen afhakken, laat dat duidelijk zijn!’

‘Severus als aediel,’ klonk het her en der luid in de menigte. ‘We willen Severus!’ Vesonius en Terentius volgden aandachtig de rede van de herbergierster. Ze reikhalsden toen er geklapt werd. Ze wilden zien wie haar toejuichte; het was immers maar de vraag hoeveel mensen erbij waren wier luide instemming je op het forum gewoon kon kopen. Een ruime verkiezingsoverwinning op bestelling.

‘Dat jij dat doet,’ kraste een oud mannetje, dat naar het leek zijn hele leven afkerig was geweest van het soort aantrekkelijkheid waar vrouwen als Ascula mee behept waren. ‘Je preekt eerlijkheid en gerechtigheid terwijl je in jouw morsige kroeg grondige Vesuviuswijn

schenkt alsof het zachte falernerwijn is. Moge Bacchus je straffen!’

Dat schoot de mooie waardin in het verkeerde keelgat. Ze stapte van haar tenen mand, graaide met haar sterke armen het oude kereltje naar zich toe en zette hem op de mand. Angstig hield hij de armen voor zijn gezicht, als een kind dat bang is dat de meester hem een mep geeft. ‘Kijk eens wat een huilerig ventje, met de grienerige inborst van een oud wijf, zoals Priapus dat gewild heeft. Hij zet een grote mond op, als een heraut die de Spelen aankondigt! Vertel eens, wat is je klacht?’ Ascula schudde de sukkelige oude man door elkaar, waardoor het leek of zijn hoofd en armen elk moment van de romp konden vallen. Het publiek joelde van plezier.

‘Zoon van een ooievaar en een op straat gezette bordeelhoer,’ zei Ascula kwaad. ‘Jij proeft niet eens het verschil tussen geitenmelk en druivensap. Laat ik je dit vertellen, en iedereen mag het horen: in de herberg van Placidus wordt alleen falernerwijn geschonken die deze naam verdient. Wijn uit de gaarden van Vibier en Arrier, tussen de zesde en zeventiende mijl van de Via Appia. En maak nu dat je wegkomt!’

Ascula duwde hem woedend van de mand. Struikelend liep de oude man de menigte in, waar hij van de een naar de ander werd geduwd tot hij zich eindelijk had vrijgevochten.

‘Ik sta hier niet om het met jullie over de goede eigenschappen van rode falerner te hebben. Jullie zijn Pompejanen, die deze eigenschappen beter kennen dan de Romeinen, die zoals honderd jaar geleden de wijn nog steeds verdunnen met water. Ik kom jullie vertellen waarom Vibius Severus de juiste persoon is voor het ambt van aediel.’

‘Hij is een vrijgelatene, een *libertinus*, die aan zijn patroon Valens gehoorzaamheid en respect verplicht is,’ opperde de dikke veehouder Marcus Postumus. ‘Bij Jupiter, hij mag niet eens zelf beslissingen nemen!’

‘Dat mag hij wel. En onze wetgeving staat toe dat hij dit ambt vervult!’ zei Ascula. ‘Misschien is hij zelfs onafhankelijker dan jij, Postumus. In elk geval hoeft Severus niet steeds zijn vrouw om haar mening te vragen voordat hij een beslissing kan nemen!’

De omstanders schaterlachten en klaptten in hun handen. Boos en met een rood hoofd liep de dikke Postumus de menigte uit.

‘Pompejanen, ik pleit voor Severus, maar heb daar zelf geen voordeel van...’ zei Ascula.

Plotseling zweeg Ascula. Ze staaarde naar de lucht, hoorde een schor gekwaak. Iedereen hoorde het nu. Een angstwekkende klaagzang. Nog voordat het publiek kon kijken wat er aan de hand was, smakte iets groots en wits tegen het hoge portaal van het macellum. Een wirwar van veren en bloed dat in alle richtingen spatte. Daarna viel het gevaarte met een klap op de grond. ‘Een zwaan, een zwaan!’ klonk het in de menigte. Een oude vrouw stak haar armen in de lucht en riep: ‘Jupiter zij met ons, dit belooft niet veel goeds!’

De onthutste stilte, de radeloosheid waarmee de verbijsterde Pompejanen zich in deze ongewone situatie geconfronteerd zagen, maakte snel plaats voor wild gekrijs. Er werd geschreeuwd en gegild, met heftige gebaren. De meningen waren zeer verdeeld over de richting waaruit de vogel was gekomen; uit het westen, het noorden, de zee, het Avernusmeer... Sommigen beweerden zelfs dat de zwaan loodrecht naar beneden was gevallen, een trekdier van de luchtwagen van Apollo. Maar toen Marcus Holconius Rufus het woord nam, een grijze Jupiterpriester die in de stad inmiddels alle mogelijke ambten en functies vervuld had, zweeg de opgewonden menigte meteen.

Rufus verklaarde met bevende stem dat hij al vele onheilboden had gezien. Offerstieren met het hart aan de verkeerde kant. Ongelede levers van lammeren. Bliksemflitsen in het noordwesten, waar het onheil huisde. Dit incident was echter het meest verschrikkelijke van alle onheilstekenen. Mogen de goden Pompeji genadig zijn.

De eens imposante, trotse vogel lag verminkt op de marmeren vloer van het forum, alsof hij gevochten had met een arend uit de bergen. Een symbool van dood en verwoesting. De Pompejanen waren van afschuw vervuld. Rufus – die niet wist hoe oud hij was omdat hij zijn ouders nooit had gekend – huilde bij de aanblik van het kadaver. In tranen zei hij dat een zwaan maar één keer in zijn leven zingt, als hij sterft. Deze zwaan verkoos de dood om aan een duistere toekomst te ontkomen.